
PATERNALİZM VE ANTİK ROMA'DA BABA FİĞÜRÜ

Ahmet GÖZLÜ¹

Defne YILMAZCAN²

Öz

Paternalizm çoğunlukla, erkek egemenliği şeklinde karşılık bulan ve daha özel bir ifadeyle babacılık ya da baba hâkimiyeti altında bulunmaya tekabül etmektedir. Eskiçağın hemen hemen bütün toplumlarında görülen paternalist veyahut ataerkil toplum yapısının tabi bir sonucu olarak ortaya çıkan baba hâkimiyeti Antik Roma toplumunda oldukça katı bir şekilde yaşanmaktaydı. Söz konusu toplumda familias yani bir aile olabilmenin tek koşulu, “aile reisi” anlamına gelen Pater familiasın egemenliği altına girmekle mümkün olabilmekteydi. Ailenin bütün fertleri üzerinde mutlak bir otoriteye sahip olan pater familias, aile bireyleri adına gerek siyasal, gerek hukuki, gerekse dini bütün yetkeleri elinde tutmaktaydı. Bu bağlamda sınırsız bir otoriteye sahip olan pater familias’ın özellikle çocukları üzerinde etkin bir hâkimiyeti bulunmaktaydı. Öyle ki bir pater familias’ın çocuğu hakkında verdiği bir karara (şiddetli bir şekilde cezalandırma, ölüm, köle olarak satma vb.) herhangi bir hukuki ya da siyasi müdahale söz konusu olamazdı. Pater familias’ın ailesi üzerinde egemenliğinin sona ermesinin tek koşulu ölüm ve özgürlüğünü kaybetmesi idi. Aksi takdirde hiçbir yetke pater familias’ın gücünü elinden almaya muktedir olamazdı.

Anahtar Kelimeler: Antik Roma, paternalizm, familia, pater familias.

¹ Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ahmetgozlu69@hotmail.com

² Doktora öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, dfne1212@gmail.com

PATERNALISM AND THE FATHER FIGURE IN ANCIENT ROME

Ahmet GÖZLÜ

Defne YILMAZCAN

Abstract

Paternalism often corresponds to male domination and, more specifically, to paternalism or paternal domination. Paternal domination, which emerged as a natural consequence of the paternalist or patriarchal social structure seen in almost all societies of antiquity, was experienced quite strictly in Ancient Roman society. In the society in question, the only condition of becoming a family, namely *familias*, was possible by being under the sovereignty of *Pater familias*, which means “head of the family”. *Pater familias*, who had absolute authority over all members of the family, held all political, legal and religious authorities on behalf of the family members. In this context, *Pater familias*, who had an unlimited authority, had an effective dominance especially over his children. So much so that there could be no legal or political intervention in a decision (severe punishment, death, selling as a slave, etc.) made by a *pater familias* about his child. The only condition for the end of the sovereignty of *Pater familias* over his family was death and loss of freedom. Otherwise, no authority would be able to take away the power of *pater familias*.

Keyword: Ancient Rome, paternalism, *familia*, *pater familias*.

Giriş

Roma Devlet ve Toplum Portresi

Roma devletinin kuruluşuna ve ilk dönemlerine ilişkin bilgiler mitolojik ve belirsizdir. Arkeolojik, etnolojik ve filolojik bilgiler Roma'nın Latium bölgesinde, Tiber Nehri'ne bakan Palatinus Tepesi üzerinde İÖ. 753 yılında kurulduğuna işaret etmektedir (Reyhan-Cengiz, 2015: 229). İÖ. VIII. Yüzyıldan İÖ. VI. Yüzyılın sonlarına kadar krallarla yönetilen Roma'nın ilk hükümdarı efsanevi kral Romulus'tur (Freeman, 2003: 359). Roma krallık sisteminin başında Rex adı verilen ve yürütme yetkisini elinde bulunduran bir kral bulunmaktadır. Kralın çevresinde ise Senatus (İhtiyarlar Heyeti) ve Comitia Curiata (Halk Meclisi) olmak üzere iki önemli politik kurum vardır (Karadeniz, 1974: 17). Senatus kralın Danışma Meclisi mahiyetinde olup, Comitia Curiata ise kralın seçilmesi, kanunların yapılması, savaşa karar verilmesi gibi konularda belirleyici rol oynamaktaydı (Reyhan-Cengiz, 2015: 230-231). Roma'da krallık yönetiminden Cumhuriyet idaresine İÖ. 509/508 yılında geçilmiştir (İplikçioğlu, 2011: 81). Roma'nın cumhuriyet rejiminin temel özelliği yüksek devlet memurlarının (magistra) bir yıl süreyle ve çift olarak seçilmeleri esasına dayanmaktadır. Cumhuriyet idaresinde devletin başında eskiden krala ait olan hak ve yetkilere sahip ve ilk dönemde pretor (başkan) olarak adlandırılan iki konsül bulunur ve bunlar ülkeyi ortak idare ederlerdi. Roma'nın Cumhuriyet yönetiminde öne çıkan yeni kurumlardan en önemlisi diktatörlüktür. Olağanüstü dönemlerde devletin tüm buyurma yetkileri diktatör denilen yüksek bir memura verilmekteydi. Konsüllerden biri tarafından seçilen diktatör seçimine senatus karar verir ve altı aylığına başa gelen bu yeni kişi tüm yetkileri ele alırdı (Özçelik, 2002: 292). Roma cumhuriyet yönetiminin ilk dönemlerini kapsayan İÖ. V. yüzyılda, devletin, sürekli bir gelişme içinde bulunduğu, buna karşılık iç sorunların çözümünde aynı başarıyı sağlayamadığı görülmektedir. Neticede izlenen fetih politikası sonucu gelişen ve değişen fakat aynı zamanda sosyo-politik sorunların yaşandığı Roma cumhuriyeti, Octavianus tarafından İÖ. 27'de Roma imparatorluğuna dönüşmüştür (Özçelik, 2002: 320-330). Roma imparatorluk yönetiminin yapıtaşı eyaletlerdi ve imparator kentleri eyaletler (provincia) vasıtasıyla kontrol altında tutmaktaydı (Cline-Graham, 2017: 324).

İç savaşların sona erdiği, barış ve sükûnetin sağlandığı bu süreç ne yazık ki Octavianus'un ölümünden sonra değişmiş ve bir süre çeşitli hanedanlar tarafından idare edilen Roma, İS. 395 yılında yaşanan Kavimler Göçü ile birlikte yüz yıl kadar sürecek olan bir karışıklık sürecine girmiştir. Bu karışıklık esnasında önce Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmış, ardından Batı Roma yıkılarak tarihe karışırken (Özçelik, 2002: 320-330), Doğu Roma

ise Bizans devleti olarak 1453 yılına değin varlığını sürdürmüştür (Reyhan-Cengiz, 2015: 229).

Roma halkı (Populus Romanus), Roma krallığının ilk kurulduğu dönemden itibaren, şehrin ilk kralı olan Romulus tarafından Patrici (tam hukuklu) ve Pleb (Sınırlı hukuklu) olmak üzere iki temel sınıfa ayrılmıştır (Atlan, 2014: 12). Seçkin sınıfı teşkil eden ve toplumun en üst kesimi olan (Kops, 2014: 55) patriciler varlıklı veya soylu ailelere (aristokratlar) mensup kişilerden oluşmaktaydı (Tekin, 2008: 195). Pleb adı verilen sınıf ise, çoğunlukla dışardan gelen ve Roma’da yaşayan zanaat ve ticaretle uğraşan kimselerden oluşan bir kesimdir. Patrici sınıfı ile aralarında keskin bir ayırım olan plebler patricilerin sahip olduğu hiçbir hakka sahip değildi (Atlan, 2014: 19). Tam yurttaşlık hak ve hukukuna sahip olan patrici geniş arazilere de sahipti. Yurttaşlık hak ve hakları sınırlandırılmış olan plebler, patrici ailelerle evlilik yapamazlardı. Askere çağrılmayan pleblerin devlet memuriyetlerinde seçme ve seçilme hakları da yoktu (Tekin, 2008: 195). Bu iki sınıf dışında kalan ve Roma halkının önemli bir kısmını oluşturan kesim ise hiçbir siyasal hakka sahip olmayan kölelerdir. Köleler Roma toplumunun iş bölümünde büyük bir öneme sahiptir (Hurdman, 2003: 202).

Paternalizmin Tanımı

Paternalizm sözcüğü etimolojik olarak Latince “baba” anlamına gelen Pater kelimesinden gelmektedir. Babacılık olarak da ifade edilen paternalizm, “baba gibi davranmak” veyahut bir başkasına “çocuk gibi muamele etmek” ifadeleriyle de karşılık bulmaktadır (Gray, 1999: 632). Paternalizm teriminin kökeninde, bir babanın çocuğuna karşı davranışı gibi, üstün olanın daha aşağı olana yönelik davranış biçimi yatar. Bu davranışın kesin biçimleri toplumdaki farklılıklarla gösterir. Çünkü her toplumda akrabalık kültürü ve ayrıca paternalist ilişkilerde gerçekleştirilen görevlerin doğası aynı değildir. Paternalist sistemler üç temel düşünceye dayanmaktadır. Bu düşüncelerden ilki, çocuğun savunmasız ve mülksüz olduğu için yardıma gereksinim duyması; ikincisi çocuğun rol ve sorumluluklarının farkında olmadığı için yardıma ihtiyaç duyması, üçüncüsü ise çocuğun cahil olması ve kolayca kandırılabilir olmasıdır (Sills, 1968: 472).

Paternalizmin kelime kökenine ve literatürdeki tanımlarına bakıldığında sıklıkla, erkek egemen terimlerle tarif edildiği ve pederşahilik gibi nitelendirmelerle açıklandığı görülmektedir. Paternalizm olgusu ataerkillikten türemiş ve kişinin karşısındakini baba gibi koruma ve bunun karşılığında sadakat ve itaat beklediği bir süreç olarak ifade edilmiştir. Paternalizm, ikili ilişkilerin niteliğini, daha çok astın ve üstün görev ve sorumlulukları

çerçevesinde ortaya koyan bir kavramdır. Paternalist toplumlarda ast ile üst arasındaki ilişki ebeveyn ve evlat arasındaki ilişkiye benzetilmektedir. Bu ilişkide üstün görevi astı korumak, yönlendirmek, yol göstermek ve onun iyiliğine olacağına inandığı kararları onun adına vermektir. Bunun karşılığında asttan beklenen ise, üstüne kayıtsız şartsız itaat etmesi ve bağlılık göstermesidir. Paternalist özellikler daha çok feodal ve patriarkal düzene sahip aile ve devlet yapılarında görülmektedir. Babacan ve pedersahi gibi nitelikleri kendinde toplayan devlet, halkını himayesi altına alıp ona bakmakla yükümlüdür (Köksal, 2011: 103). Paternalist bir toplum yapısına sahip olan Eskiçağ toplumlarından en önemlisi şüphesiz Roma imparatorluğudur. Paternalist yapının katı bir şekilde yaşandığı Roma ailesi ise söz konusu yapının en iyi örneğini teşkil etmektedir (Pugliese, 1957: 340-344).

Antik Roma Ailesinin Betimi

Antik Roma halkının en küçük birliği olan ve Latince’de familia sözcüğü ile karşılık bulan “aile” kavramı, Roma toplumunda günümüz anlamından oldukça farklı ve kapsamlı bir yapıya sahipti (Nardo, 2004: 22). Antik Roma’da familia; koca, karısı, çocuklar, torunlar, birinci dereceden akrabalar ve kölelerden oluşmaktaydı (Williams, 2002: 9). Antik Roma’da Familia Proprio Iure ve Familia Communi Iure olmak üzere iki tip aileden söz edilmektedir. Familia Proprio İure; dar anlamda aileyi ifade eden bir birlikteliktir; aile babası (pater familias) ve onun egemenliği altındaki kişilerden oluşmaktadır. Familia Communi İure ise; geniş anlamdaki aileyi ifade eder. Roma’da bir ailenin reisi öldüğü zaman aile; erkek çocuklar sayısınca yeni ailelere bölünürdü ve kız çocukları “aile babası” statüsünde olamayacakları için ayrı bir aile kuramazlardı. Bütün bölünmüş aileleri ve aile babası egemenliğinden kurtulmuş kız evlatlarını içine alan bir aile biçimi olan bu parçalı yapı çoğunlukla miras ve hukuki işlerde önem taşımaktaydı (Gözlü, 2018:345).

Görsel 1: Tipik bir Roma ailesinin betimlendiği rölyef.

Antik Roma toplumunda ilk zamanlarda aile, gerek ekonomik gerekse hukuki bakımdan özerk bir birlik olarak kabul görmekteydi. Kapalı aile ekonomisinin egemen olduğu bir toplumda, her ailenin kendine özgü hukuk kuralları, örf ve adetleri vardı. Bu dönemde aile babalarının mutlak yetkelerine herhangi bir biçimde müdahale etmek söz konusu dahi olamazdı. Bu yetkeleri denetleyecek bir makam yoktu. Aile babası dışındaki aile büyüklerinden oluşan aile meclisleri, yalnızca aile babasının danışmak istediği konularda ona fikir verirdi. Ancak, aile babası, aile meclisinin düşünceleriyle bağlı değildi (Karadeniz-Çelebican, 1997: 169).

Antik Roma Ailesinde Pater Familias

Pater Familias, sözcük anlamı itibariyle aile babası manasına gelmektedir. Pater familias'ın aileye dâhil olan bütün bireyler (çocuklar, torunlar ve bu aileye dâhil diğer kimseler) üzerindeki hâkimiyetine ise patria potestas denmektedir (Walbank, 1989: 156). Pater familias olmak için mutlaka baba olmak gerekmezdi. Örneğin bir baba, torunları ve torunlarının çocuklarına nazaran baba olmadığı halde Büyük baba ismini değil, Pater familias ismini taşırdı (Ayiter, 1963: 42).

Antik Roma'da oldukça önemli bir yere sahip olan Pater familias kavramı "aile babası" anlamına gelmektedir. Pater familias olabilmek için birinin patria potestas'ı; yani baba hâkimiyeti altında olmaması ve erkek olması yeterliydi. Evliliğe, yaşa veya çocuk sahibi olmaya bağlı bir durum değildi. Pater familias; askerlik hakkı, seçme ve seçilme hakkı, evlenme hakkı gibi bir Roma vatandaşının kullanabileceği bütün hakları kullanabilmekteydi. Pater familias'ın aile içindeki en önemli hakkı ise ailenin malvarlığı

üzerindeki hakkıydı. Roma'da aile çocukları ayrı bir malvarlığına sahip değildi ve kazançları pater familias'ın mülkiyetine dâhil olurdu. Ailenin tüm ekonomik işlemleri, malların mülkiyeti ve tasarrufu pater familias'a aitti. Çocuklar ancak pater familias öldükten sonra kendi kazançları üzerinde tasarruf hakkı elde edebilirdi. Pater familias ölünce aile üyeleri üzerindeki patria potestas'ı anneye geçmez ve böyle bir durumda ergenlik çağına ulaşmamış olan çocuklar için bir tutor (vasi) belirlenirdi. Annenin çocuklar üzerindeki manevi otoritesi ne kadar güçlü olursa olsun, anne hiçbir zaman çocuklar üzerinde hukuki bir hâkimiyete sahip olamazdı (Doğancı-Kocakuşak, 2014: 235-236). Roma hukukunda baba egemenliğine tabi olan kimseler hak ehliyetine sahip olamazlardı. Öyle ki bir ailede özel hukuk bakımından “şahıs” olarak kabul edilebilen yani haklara ve borçlara ehil görülen tek kişi aile babası statüsündeki kişiydi. Aileyi oluşturan diğer kişiler ise hiçbir hak ve borçlara sahip değildi (Karadeniz-Çelebican, 1997: 160).

Antik Roma toplumunda herhangi bir aileye dâhil olmak; evli erkeklerden birisinden doğmuş olmak, evlat edinilmek (*adoptio vey a adrogatio*), aileden biriyle evlenerek onun hâkimiyetine girmek (*conventio in manum*) ya da azatlı olmakla mümkün olabilmekteydi. Bu şahısları ise birbirine bağlayan kan bağı (*cognatio*) değil, hukuki bir ilişki olan *agnatio* akrabalığı yani aynı reisinin hâkimiyeti altında bulunmak idi (Umur, 1984: 7). Bu hâkimiyeti daha detaylı bir şekilde ifade etmek gerekirse; Roma ailesinde patria potestasın kurulması yani baba egemenliğine girmek doğumla ve evlat edinme yoluyla gerçekleşmekteydi. Aile babası egemenliği altına girmenin en doğal yolu doğumdu. Fakat eğer baba çocuğu kabul etmezse, çocuk babanın ya da onun tabi olduğu aile babasının egemenliği altına giremezdi. Roma hukukuna göre baba egemenliği altına girmek kan bağından ziyade hukuki bir temele dayandırılmaktaydı. Bu nedenle aynı baba egemenliği altında bulunmak için babanın soyundan gelme koşulu bulunmamaktaydı. Doğum dışında bir aile babasının egemenliği altına girmenin hukuki yolları da vardı (Karadeniz-Çelebican, 1997: 162). Örneğin, evlat edinme işlemi bu yollardan biriydi. İki şekilde gerçekleşen evlat edinme türünün ilkinde *adoptio* adı verilmekteydi. Bu yolla evlat edinen bir kimsenin; bir baba egemenliğinden başka bir baba egemenliği altına girmesi mümkündü. Yani evlat edinen kimse aile değiştirebilirdi. *Adrogatio* adı verilen diğer evlat edinme türünde ise; aile babası statüsündeki bir kimsenin, başka bir aile babasının egemenliği altına girmesi söz konusudur. Yani aile babası olan kişi bu yolla aile evladı statüsüne geçebilmekteydi (Karadeniz-Çelebican, 1997: 163).

Pater familias'ın en önemli görevi ailesini korumak ve onun devamını sağlamaktır (Barrow, 2002: 20). Aile içindeki bir diğer önemli görevi ise,

disiplini sağlamak ve çocuğuna iyi bir eğitim vermektir. Eğitimde cinsiyet ayrımı gözlemlenir; sağlıklı olan erkek çocukları eğitim alırken, kız çocukları ise yalnızca iyi bir eş olmayı öğrenirlerdi. Evde eğitim oldukça katı kurallara ve cezalara dayanmaktaydı. Çocukları disipline etmek için aile içinde çocuğa atılan dayak, çocuğun eğitiminde normal karşılanırdı (Kelly, 2014: 110). Hâkimiyet ilişkisine dayanan Roma ailesinde çocukların kendilerine ait bir malvarlığı bulunmamaktaydı. Bununla birlikte ailedeki çocukların nispi malvarlığından söz edilebilir. Patria potestas altında olan kişilerin bağımsız olarak idare edebileceği bu malvarlığına peculium denilmekteydi. Ancak patria potestas altındaki kişilerin mülk edinme hakkı olmadığı için peculium da hukuken pater familias'a aitti (Doğancı-Kocakuşak, 2014: 241).

Antik Roma ailesinin en önemli vasfı patriyarkal oluşu ve pater familias'ın mutlak otoritesi altında bulunmasıydı. Ailenin mülkü yani malvarlığı ve köleleri, kendi yasal çocukları ve onların ardılları, eşi ve aynı zamanda çocuklarının eşleri ve evlatlık olarak aileye alınanlar ona bağımlıydılar. Pater familias'ın sahip olduğu Patria potestas ne yurttaşlar hukukunca ne de ceza hukukunca sınırlandırılmıştı; çocuk yetiştirme hakkı, yeni doğan çocukları kabul etmeme hakkı, her yaşta çocukları satma veya rehine koyma ve hatta öldürme hakkı onun elindeydi (Blanck, 1999: 184). Çocukları üzerinde bu denli hakka sahip olan pater familias'ın köleleri üzerinde her türlü yetkiyi elinde bulundurması ise köle efendi ilişkisinin doğasında olan bir haktı. Hukuken ailenin malı sayılan köleler, her işte çalışmak zorundaydı ve köle sahibi pater familias köleyi istediği bir biçimde cezalandırmakta, dövmeğe ve öldürmeğe özgürdü. Buna karşılık herhangi bir caza yükümlüğü yoktu ve kimse köle ile efendisi arasındaki ilişkiye müdahil olamazdı (Bauman, 2000:118).

Görsel 2: Klinede uzanmış pater familias ve hâkimiyetinde bulunan diğer aile fertlerini gösteren rölyef.

Evinde adeta bir kral gibi yetkelere sahip olan baba, aile efradı üzerinde ömür boyu süren mutlak bir hâkimiyete sahipti. Malına tasarruf eder gibi ailesine tasarruf ederdi. Mesela karısını veya oğlunu köle olarak satabilirdi. Öyle ki en yüksek mevkide olan bir çocuğu dahi, babanın sağ olması durumunda hiçbir hakka sahip olamazdı. Çocukların kazandıkları bütün mal varlığının yegâne sahibi babaydı. Aile fertlerinin işledikleri suçlarda bizzat hâkimlik eden baba, şayet takdir ederse, reşit olmuş evladını dahi öldürme yetkesine sahipti. Hiç kimse, devlet dahi, buna müdahil olamazdı (Demircioğlu, 2011: 50). Roma ailesi kendi yasaları ve dini olan minyatür bir devlet gibi organize olmuştu (Mellor, 2004: 37). Her ailenin ölmüş atalarının ruhlarından oluşan özel ilahları vardı. Ailenin koruyucusu olan bu ilahlara tapma biçiminde belirlenen özel aile dinlerinin düzenleyicisi, bir çeşit başrahip olarak görülen pater familias idi. Başka bir deyişle, pater familias, aynı zamanda ailenin dini reisi idi (Karadeniz-Çelebican, 1997: 169). Dolayısıyla bütün dini törenler, ritüeller, bu ritüellere katılacak kişiler ve özel günler pater familias tarafından yönetilmekteydi (Dixon, 1992: 41).

Antik Roma'da bir erkeğin karısı üzerindeki egemenliğine “manus” adı verilmekte ve bir kadın ilkin yani evlenmeden önce babasının hâkimiyeti altında, evlendikten sonra ise yöneticisi ve koruyucu olan kocasının otoritesi altına girmiş olurdu (Rodgers, 2007: 470). Roma ailesinde bir kadının kocasının hâkimiyeti altına girmemesi durumunda, kocasının ailesi dışında kalır ve bu durumda, hem kocası hem de bu evlilikten doğan çocukları ile arasındaki ilişkinin herhangi bir hukuki önemi olmazdı (Karadeniz-Çelebican, 1997: 165). Kocasının egemenliği altına giren kadının malı ve şahsı kocasına ait olurdu. Çünkü egemenlik altına girmekle birlikte kadın, eğer varsa, hak ehliyetini kaybederdi. Dolayısıyla, manus altına girme ile hak ehliyetini kaybeden kadının, kocasından ayrı bir malvarlığına sahip olması söz konusu olamazdı. Ancak, kadının manus'un sona ermesi halinde malvarlığını istemeye yönelik bir talep hakkı varlığını sürdürürdü. Egemenlik altına girmesi ile birlikte, kadın üzerindeki baba egemenliği, eğer vesayet altında ise, vasinin vesayeti sona ererdi. Üzerinde manus kurulan evli kadın, pater familias'ın karısı ise saygı gereği mater familias olarak adlandırılırdı. Mater familias, hukukî bir kavram, bir statü değil; sadece bir onur ifadesiydi (uxor in manu pater familias). Çünkü mater familias da hukukî bakımdan pater familias'ın kızı statüsündeydi ve kendi çocuklarıyla eşit konumdaydı (Erişgin, 2013: 4). Roma toplumunda evliliklerin amacı, soyu sürdürmenin ötesinde mirasın düzenli biçimde aktarılması amacıyla gerçekleşmekteydi (Roux, 2017: 71). Evlilikler kesinlikle pater familias'ın kontrolü ve onayı ile gerçekleşir ve evlenmek için on iki ve on dört yaşları arasında olmak yeterli görülmekteydi (Williams, 2003: 10). Çünkü bu yaşlarda evlenecek olan kimseler, evlilik için, yasal olarak zorunlu olan

yeterli bedensel olgunluğa erişmiş olmaktadır. Fakat ortalama evlilik yaşı kızlarda on altı ile yirmi, erkekler de ise yirmi yedi ile otuz yaşlarıydı (Blanck, 1999: 193).

Roma ailesini diğer ailelerden ayıran en önemli özelliği, pater familias'ın ölünceye kadar evlatları üzerinde her türlü hakka sahip olmasıdır. Pater familias bu bağlamda diğer toplumlardaki aile reislerinden oldukça farklı ve üstün bir otoriteye sahiptir (Fagan, 1999: 128). Örneğin Antik Yunan'da kyrios olarak bilinen aile reisinin yetkesi oğullarının reşit olmasıyla son bulurdu. Fakat pater familias'ın ailesi üzerindeki egemenliği ancak ölümü ile sonlanırdı (Blanck, 1999: 184). Pater familias'ın ölümü üzerine aile ve ailenin yönetimi, erkek çocukları arasında eşit bir şekilde paylaşılırdı (Rodgers, 2007: 468).

Antik Roma'da baba otoritesinin bu denli mutlak oluşu aile yaşamına sağlam bir düzen getirmiş, babanın kayıtsız ve şartsız hükmetmesi toplumda sıkı bir disiplin ruhunun, mutlak bir itaatin, örf ve adetlerle daima canlı ve sıcak kalmasını sağlamıştır. Antik Roma'da özellikle erken dönemlerde yaşamın en temel amacından biri, bir Romalıyı yüksek bir otoriteyi tanımaya, itaat etmeye ve emretmeye alıştırmaktı. Çünkü eski Romalı için, başta kral olmak üzere bütün Roma memurlarının devlet içindeki durumu, bir babanın aile içindeki mevkiinin devlet çapında büyütülmüş mukabil şekli idi. İtaat fikrini besleyen bu aile atmosferi içinde yetişmiş Romalı böylece, devletin memurlarına ve kanunlarına koşulsuz hizmete ve itaate, daha küçük yaştan, alıştırmış olmaktadır. Neticede, Roma devletinin kuvvetli olmasında, büyümesinde, dünya hâkimiyetine erişmesinde, Romalıyı fert olarak kuvvetli yapan Roma ailesinin büyük bir katkısı bulunmaktadır (Demircioğlu, 2011: 49).

Sonuç

Paternalist bir toplum yapısına sahip olan Antik Roma'da aile, toplumun her alanına sinmiş olan paternalist düşünce etrafında şekillenmekteydi. Baba otoritesinin oldukça katı bir biçimde yaşandığı Roma ailesinde birincil ve hükmedici olan tek kişi babaydı. Pater familias yani aile babası sıfatıyla adlandırılan babanın aile üyeleri üzerinde mutlak bir iktidarı bulunmaktaydı. Aile bireyleri adına her türlü karar verme yetkesine sahip olan pater familias, gerektiğinde aile içinde bir yargıç gibi karar verir, özel dini günlerde ise bir başrahip statüsünde saygı görürdü. Pater familias'ın ailesi üzerinde sahip olduğu yetkelere hiç kimse müdahale edemezdi. Öyle ki aile bireylerinin özellikle de çocukların ve aileye dâhil olan diğer kişilerin yaşama hakkı dahi pater familias'ın elindeydi. Pater familias tarafından istenmeyen bir çocuk, yine onun kararıyla köle olarak satılmakta hatta öldürülebilmekteydi. Aile içinde her türlü anlaşmazlıklar pater familias'ın otoritesinde çözülür ve

karara bağlanırdı. Aile bireylerinden birisinin işlediği suçta hâkim rolüyle karar verme hakkına sahip olan pater familias eğer isterse reşit olmuş çocuğunu dahi ölümle cezalandırabilirdi. Pater familias'ın ailesi üzerindeki otoritesine ket vuracak herhangi bir hukuki yaptırım bulunmamaktaydı. Söz konusu otorite ancak onun ölümüyle sonlanabilmekteydi. Yani Roma ailesinin bütün fertleri ölünceye kadar pater familias'ın egemenliği altında yaşamını sürdürürdü. Pater familias'ın aile kurumu içindeki bu katı yönetici tavrı, Roma toplumunun sahip olduğu disiplin ve itaatın temelini oluşturmuş, devlet için sadık ve itaatkâr bireyler yetişmesine katkı sağlamış ve en önemlisi güçlü bir imparatorluğun ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Kaynakça

- Atlan, Sabahat (2014). *Roma Tarihi'nin Ana Hatları: I. Kısım Cumhuriyet Devri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Ayiter, Kudret (1963). *Roma Hukuku Dersleri Aile Hukuku*, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Barrow, H. Reginald (2002). *Romalılar*, (Çev: Ender Gürol), İstanbul, İz Yayıncılık.
- Bauman, Richard A. (2000). *Human Rights in Ancient Rome*, London, Routledge Taylor&Francis Group Press.
- Blanck, Horst (1999). *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*, (Çev: İslam Tanrıktut), Arion Yayınevi.
- Brian, Williams (2002). *Ancient Roman Homes*, London, Heinemann Published.
- Brian, Williams (2003). *Ancient Roman Women*, Chicago, Reed Educational&Professional Published.
- Charlotte, Hurdman (2003). *Ancient World: Illustrated History Encyclopedia*, London, Lorenz Bokks Pupliching.
- Cline, H. Eric (2017). *Antikçağ İmparatorlukları: Mezopotamya'dan İslamiyet'in Doğuşuna*, (Çev: Ekin Duru), İstanbul, Say Yayınları.

A. GÖZLÜ, D. YILMAZCAN

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters
Cilt/Volume: 8, Sayı/Number: 2, (Ekim/October2020): 232-244 (Atıf için/To cite).

Demircioğlu, Halil (2011). *Roma Tarihi: I. Cilt: Cumhuriyet*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Dixon, Suzanne (1992). *The Roman Family*, Baltimore and London, The Johns Hopkins University Press.

Doğancı, Kamil-Kocakuşak Fulya (2014). Eski Roma Ailesinde “Pater Familias” ve “Patria Potestas” Kavramları, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 27, ss. 233-250.

Fagan, G. Garret (1999). *The History of Ancient Rome*, USA, Great Courses Pablished.

Freeman, Charles (2003). *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları*, Ankara, Dost Kitabevi.

Gözlü, Ahmet (2018). *Krallık Devrinde (MÖ. 753-MÖ. 509) Populus Romanus'un (Roma Halkının) Sosyal ve Politik Yapısı*, Türk Tarihine Dair Yazılar III, Ankara, Gece Kitabevi.

Gray, Christopher Berry (1999). *The Philosophy of Law An Encyclopedia*, Volume: II, New York&London, Garland Publishing.

İplikçioğlu, Bülent (2011). *Hellen ve Roma Tarihi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Karadeniz-Çelebican, Özcan (1997). *Roma Hukuku: Tarihi Giriş-Kaynaklar -Genel Kavramlar-Şahsın Hukuku-Hakların Korunması*, Ankara, Ankara Ün. Hukuk Fak. Yayınları.

Kelly, Hannah (2014). *All About History Ancient Rome*, London, Imagine PUBLISHING.

Kops, Deborah (2014). *Discover Ancient Rome*, USA, Enslow Publishers.

Köksal, Onur (2011). Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm, *MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, ss. 101-122.

Mellor, Ronald (2004). *The Ancient Roman World*, New York, Oxford University Press.

Nardo, Don (2004). *Living in Ancient Rome*, New York, Greenhaven Press.

A. GÖZLÜ, D. YILMAZCAN

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters

Cilt/Volume: 8, Sayı/Number: 2, (Ekim/October2020): 232-244 (Atıf için/To cite).

Nazmi, Özçelik (2002). *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*, Ankara, Nobel Yayınları.

Özlem, Söğütü Erişgin (2013). Roma Toplumunda Kadının Konumu, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 1-31.

Pugliese, Giovanni (1957). Roma Ailesine Tarihi Bir Bakış, (Çev: Ziya Umur), *İstanbul Hukuk Mecmuası Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 1-4, ss. 339-349.

Reyhan, Esmâ-Cengiz B. Tülin (2015). *Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları*, Ankara, Grafiker Yayınları.

Rodgers, Nigel (2007). *Ancient Rome*, London, Hermes House Publisher.

Roux, Patrick (2017). *Roma İmparatorluğu*, (Çev: İsmail Yerguz), Ankara, Dost Kitabevi.

Sill, David L. (1968). *International Encyclopedia of the Social Sciences*, USA, The Macmillan Company & The Free Press.

Tekin, Oğuz (2008). *Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Umur, Ziya (1984). *Roma Hukuku: Tarihi Giriş-Kaynaklar-Umumi Mefhumlar-Hakların Himayesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Walbank, F. B., (1989). *The Cambridge Ancient History: The Rise of Rome to 220 B.C.* Vol: II, USA, Cambridge University Press.

Görsel 1: https://www.wikiwand.com/pt/Educa%C3%A7%C3%A3o_narom_aantiga

Görsel 2: <https://www.alamy.it/antica-romana-rilievo-funebre-orangepro-ve-nce-francia-image9945143.html>